Spis treści

Słowo wstępne 9

Arkadiusz Babczuk: Miękkie ograniczenia budżetowe jednostek samorządu terytorialnego 11
Grażyna Borys: Świadectwa pochodzenia jako instrument wspierający kogenerację 26
Martina Černíková: The Most Considerable Changes of the Tax Legislation in the Context of the Public Budgets Stabilization in the Czech Republic 35
Jarosław Dziuba: Wykorzystanie przychodów zwrotnych w gospodarce finansowej powiatów w Polsce 41
Andrzej Koza: Wsparcie ze środków publicznych przedsiębiorczości bezrobotnych osób niepełnosprawnych 53
Damian Kubiak: Zmiany na rynku pracowniczych programów emerytalnych w Polsce 62
Alina Majczyna: Rola Funduszu Dopłat w realizacji programów dopłat do kredytów mieszkaniowych 72
Martina Prskavcová: Tax Policy in Taiwan (Republic of China) 82
Ivana Šimíková: Mundell-Fleming Model and Maastrichts Fiscal Convergence Criteria: Fiscal and Budgetary Stabilization Need in the Context of EMU 91
Jana Šmídová: Is Contemporary Tax Book in the Czech Republic Really Tax Book? 96
Melania Bąk: Wartości niematerialne i prawne w aspekcie prawa bilansowego i podatkowego oraz Międzynarodowych Standardów Rachunkowości..... 102
Zdeněk Brabec: The Financial Evalutation of the Capital Project (Construction of the Minibike Circuit) 118
Šárka Čechlovská: Project Finance – an Alternative Method of Corporate Financing 127
Marketa Dubová, Helena Jáčová, Marie Šimonová: Analysis of E-learning Materials Benefits of Course „Selected Problems of Financial Management" for Different Target Groups of Users 132
Olga Hasprová: Comparison of Selected Items of Company and Insurance Company's Liabilities Balance Sheets 150
Josef Horák: Development of Czech Accounting from the End of 19th Century until the Present Time 156
Radana Hojná: Costing and Its Usage in Product Management 162
Helena Jáčová: Assessment of Suitability of Selected Indicators for Specification of Economically Depressed Areas in the Liberec Region 169
Joanna Kogut: Wpływ zmian projektu ustawy o rachunkowości na rachunkowość jednostek gospodarczych 182
Olga Malíková: Leases of the Asset and its Depreciation – Differences in Reporting under the Czech Legislation and Standards IFRS 195

Šárka Nováková: Economic Aspects of the Ecological Risks Assessment of the Industrial Accident 205
Magdalena Swacha-Lech: Istota finansów behawioralnych 211
Jacek Adamek: PLS i jego odwzorowanie w produktach bankowości islamskiej na przykładzie kontraktu *musharakah* 221
Elżbieta Hajduga: Przeglad uwarunkowań rozwoju działalności reasekuracyjnej w Polsce 232
Alicja Janusz: Ekonomiczne przesłanki tworzenia sieci bezpieczeństwa pośredników finansowych 241
Wojciech Krawiec: Realizacja polityki inwestycyjnej polskich funduszy nieruchomości 252
Robert Kurek: Rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe zakładu ubezpieczeń – nowe podejście w Solvency II 265
Teresa Orzeszko: Zasady funkcjonowania rezerw na straty kredytowe w argentyńskich bankach 273
Beata Owczarczyk: Analiza porównawcza rozwoju działalności bancassurance we Francji, w Niemczech i w Polsce 289
Agnieszka Ostalecka: Metody przezwyciężania kryzysu azjatyckiego – wybrane aspekty 300
Małgorzata Solarz: Upadłość konsumencka w wybranych krajach 311

Summaries

Arkadiusz Babczuk: Soft Budget Constraints in Municipalities 25
Grażyna Borys: Certificates of Origin as the Cogeneration Supporting Instrument 34
Martina Černíková: Istotne zmiany w prawie podatkowym w kontekście stabilizacji budżetu Republiki Czeskiej 40
Jarosław Dziuba: Implementation of Recovered Revenues in Financial Economy of Districts in Poland 52
Andrzej Koza: The Public Funds for Support of Self-employment Among Handicapped Persons 61
Damian Kubiak: Changes on the Employee Pension Programs' Market in Poland 71
Alina Majczyna: The Meaning of Subsidy Fund in Financial Programmes to Support National Housing 81
Martina Prskavcová: Polityka podatkowa na Tajwanie (Republika Chińska) 89
Ivana Šimíková: Model Mundella-Fleminga oraz fiskalne kryteria konwergencji z Maastricht: potrzeba stabilizacji fiskalnej EMU 95
Jana Šmídová: Czy współczesna książka podatkowa w Republice Czeskiej jest rzeczywiscie książką podatkową? 101
Melania Bąk: Intangible Assets in View of Balance and Tax Law and International Accounting Standards 116
Zdeněk Brabec: Finansowa ocena projektu kapitałowego (konstrukcja toru do minimotocykli) 126

Šárka Čechlovská: Finansowanie projektowe jako alternatywna metoda finansowania przedsiębiorstwa 131
Marketa Dubova, Helena Jacova, Marie Simonova: Analiza korzyści materiałów kursu e-learning „Wybrane problemy zarzadzania finansowego dla różnych grup docelowych użytkowników” 149
Olga Hasprová: Porównanie wybranych elementów pasywów bilansów przedsiębiorstwa i firmy ubezpieczeniowej 155
Josef Horák: Rozwój rachunkowości w Czechach od końca XIX wieku do czasów obecnych 161
Radana Hojná: Kalkulacja kosztów i jej wykorzystanie w zarządzaniu produktem 168
Helena Jáčová: Ocena stosowności wybranych czynników do wyodrębnienia regionów słabiej rozwiniętych w regionie Liberca 181
Joanna Kogut: The Influence of Changes in Accountancy Act Draft on the Accountancy of Business Entities 194
Olga Malíková: Leasing aktywów i ich amortyzacja – różnice w sprawozdawczości według ustawodawstwa czeskiego i standardów IFRS 204
Šárka Nováková: Ekonomiczne aspekty pomiaru ryzyka ekologicznego wypadków przemysłowych 210
Magdalena Swacha-Lech: The Essence of the Behavioural Finance 220
Jacek Adamek: Profit and Loss Sharing and its Representation in Islamic Banking Products Based on the Example of *Musharakah* Contract 231
Elżbieta Hajduga: A Review of Reinsurance Development Causations in Poland 240
Alicja Janusz: Economic Indications for Creating Safety Networks of Financial Intermediaries 251
Wojciech Krawiec: The Realization of Investment Policy of the Polish Investment Fund 264
Robert Kurek: Technical-Insurance Provisions of an Insurance Company – New Attitude in Solvency II 272
Teresa Orzeszko: Loan Loss Provisioning in Argentinean Banks 288
Beata Owczarczyk: Comparative Analysis of the Development of Bancassurance Activity in France, Germany, and in Poland 299
Agnieszka Ostalecka: The Methods of Asian Crisis Overcoming – Chosen Aspects 310
Małgorzata Solarz: Consumer Insolvency in Selected Countries 322

PRACE NAUKOWE UNIWERSYTETU EKONOMICZNEGO WE WROCŁAWIU
Nr 16 2008
Finanse i rachunkowość – teoria i praktyka

Melania Bąk

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

WARTOŚCI NIEMATERIALNE I PRAWNE W ASPEKCIE PRAWA BILANSOWEGO I PODATKOWEGO ORAZ MIĘDZYNARODOWYCH STANDARDÓW RACHUNKOWOŚCI

1. Wstęp

W literaturze przedmiotu stosuje się zamiennie różne terminy określające zasoby niematerialne, np. kapitał intelektualny, aktywa intelektualne, wartości niematerialne. Używany termin zależy od dziedziny nauki, która go stosuje. Tak więc „wartości niematerialne" są powszechnie wykorzystywane w rachunkowości, „kapitał intelektualny" jest domeną zarządzania, natomiast do pojęcia „aktywa intelektualne" najczęściej odwołuje się ekonomia (zob. [1, s. 38]).

Pomiar i prezentacja wartości niematerialnych i prawnych stanowią w chwili obecnej poważne wyzwanie dla systemu rachunkowości (zob. [7]). Tradycyjny model rachunkowości wymaga gruntowych zmian, które spowodują powstanie nowych narzędzi pomiaru i możliwości prezentacji w sprawozdawczości. Celem głównym zastosowania nowych rozwiązań jest m.in. możliwość pomiaru i prezentacji tego, co uważa się za niematerialne i niepoliczalne.

Zasoby niematerialne nie znajdują odzwierciedlenia w obowiązujących zasadach rachunkowości, co wpływa m.in. na powstanie różnicy między bilansową a rynkową wartością przedsiębiorstw (np. niemożność ustalenia prawidłowej rentowności sprzedaży i wyceny produktów zawierających istotne nakłady zasobów niematerialnych – wiedzy pracownika). Tak więc nowy wzór sprawozdania finansowego powinien uwzględniać rosnącą rolę wiedzy, innowacyjności i innych elementów zasobów niematerialnych.

Problemy pomiaru i ujęcia wartości niematerialnych dotyczą również tych składników tej grupy majątkowej, co do której mają zastosowanie przepisy[1] prawa bilansowego, prawa podatkowego oraz Międzynarodowe Standardy Rachunkowości. Pomiędzy wyróżnionymi uregulowaniami istnieje wiele podobieństw i różnic. Szczególnie uciążliwe są różnego rodzaju rozbieżności, ponieważ zmuszają one osoby prowadzące rachunkowość do analizy i postrzegania danego składnika majątkowego w dwóch ujęciach.

Celem artykułu jest wskazanie różnic, jakie istnieją między uregulowaniami prawa bilansowego i podatkowego oraz uregulowaniami prawa bilansowego i Międzynarodowych Standardów Rachunkowości w zakresie wartości niematerialnych i prawnych. Różnice te wynikają z różnych celów (obowiązków) tych uregulowań. Ponadto na jednostkach gospodarczych często ciąży obowiązek odniesienia się do kilku uregulowań prawnych i konieczności ich stosowania w różnych warunkach.

Analiza tych uregulowań prawnych pozwala na określenie podobieństw i różnic między nimi oraz umożliwia pełniejsze poznanie wartości niematerialnych i prawnych, w szczególności ich wyceny, amortyzacji i prezentacji. Wnikliwa informacja na temat wartości niematerialnych i prawnych według różnych ujęć prawnych ułatwia jednostkom gospodarczym podejmowanie racjonalnych decyzji finansowo-ekonomicznych w przyszłości.

Do porównania prawa bilansowego z prawem podatkowym oraz prawa bilansowego z Międzynarodowym Standardem Rachunkowości 38 „Wartości niematerialne" wybrano formę tabelaryczną, która jest bardziej przejrzysta i czytelna.

2. Wartości niematerialne i prawne w ujęciu prawa bilansowego i podatkowego

Jednostki gospodarcze prowadzące księgi rachunkowe według ustawy o rachunkowości napotykają wiele rozbieżności między prawem bilansowym i podatkowym, które jest wykładnią do ustalania podstawy do opodatkowania i podatku dochodowego. Rozbieżności te dotyczą m.in. istoty, wyceny i amortyzacji wartości niematerialnych i prawnych (zob. tab. 1, część 1-3).

Różnice między prawem bilansowym i podatkowym w zakresie wartości niematerialnych i prawnych pozwalają poznać złożoność problematyki w kontekście podejmowanych decyzji finansowych przez jednostkę gospodarczą. Konsekwencją

[1] W artykule przedmiotem rozważań dotyczących wartości niematerialnych i prawnych w ujęciu prawa podatkowego są podatki dochodowe od osób prawnych (Ustawa z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych, DzU nr 54, poz. 654 z późn. zm.) i fizycznych (Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych, DzU nr 14, poz. 176 z późn. zm.). Prawo bilansowe określa Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, DzU nr 121, poz. 591 z późn. zm. Standard regulujący wartości niematerialne to MSR 38.

różnic między prawem bilansowym i podatkowym[2] jest prowadzenie przez jednostki gospodarcze rachunkowości w ujęciu finansowym (rachunkowość finansowa) i w ujęciu podatkowym (rachunkowość podatkowa).

Tabela 1. Wartości niematerialne i prawne według prawa bilansowego i podatkowego

1. Istota wartości niematerialnych i prawnych	
Prawo bilansowe	Prawo podatkowe
Cechy charakterystyczne	
Nabyte przez jednostkę prawa majątkowe nadające się do gospodarczego wykorzystania, o przewidywanym okresie ekonomicznej użyteczności dłuższym niż 1 rok, przeznaczone do używania na potrzeby jednostki. Określenie „nabyte" oznacza, że wartości niematerialne (z wyjątkiem kosztów prac rozwojowych) nie mogą być wytworzone przez jednostkę gospodarczą we własnym zakresie, ponadto prawdopodobne jest osiągnięcie przyszłych korzyści ekonomicznych, które można przyporządkować do danego składnika oraz można wiarygodnie określić cenę nabycia lub koszt wytworzenia składnika	Nabyte prawa majątkowe, nadające się do gospodarczego wykorzystania w dniu przyjęcia do używania o przewidywanym okresie używania dłuższym niż 1 rok, wykorzystywane przez podatnika na potrzeby związane z prowadzoną przez niego działalnością gospodarczą albo oddane przez niego do używania na podstawie umowy licencyjnej, umowy najmu, dzierżawy lub umowy leasingu
Zakres przedmiotowy	
Jest to wykaz otwarty w związku z użyciem określenia „w szczególności": – autorskie prawa majątkowe, prawa pokrewne, licencje; – koncesje; – prawa do wynalazków, patentów, znaków towarowych, wzorów użytkowych oraz zdobniczych; – *know-how*; – nabyta wartość firmy[3]; – koszty zakończonych prac rozwojowych (prace powinny być przewidziane do wdrożenia)[4]	Jest to wykaz zamknięty. Pozycje nieobjęte wykazem nie mogą być podatkowo zaliczane do wartości niematerialnych i prawnych. Należą do nich: – spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu mieszkalnego; – spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu użytkowego; – prawo do domu jednorodzinnego w spółdzielni mieszkaniowej; – prawa wieczystego użytkowania gruntów; – autorskie lub pokrewne prawa majątkowe; – licencje;

[2] Różnica między wartością bilansową wartości niematerialnych i prawnych a wartością podatkową wartości niematerialnych i prawnych wpływa na ustalenie odroczonego podatku dochodowego od osób prawnych, który jest częścią podatku dochodowego.

[3] Wartość firmy to różnica między ceną nabycia określonej jednostki lub zorganizowanej jej części a niższą od niej wartością godziwą przejętych aktywów netto.

[4] Przez koszty zakończonych prac rozwojowych rozumie się badania lub w inny sposób uzyskiwaną wiedzę, których wynik może być wykorzystywany do produkcji nowych lub ulepszonych produktów lub technologii. Koszty prac rozwojowych muszą być wiarygodnie ustalone, powinna być też stwierdzona przydatność wytwarzanych produktów lub technologii na podstawie odpowiedniej dokumentacji. Z dokumentacji powinna wynikać informacja, że koszty tych prac zostaną pokryte spodziewanymi przychodami ze sprzedaży produktów lub zastosowania technologii (zob. [6, s. 237]).

	– prawa do wynalazków, patentów, znaków towarowych, wzorów użytkowych, wzorów zdobniczych; – wartość stanowiąca równowartość uzyskiwanych informacji związanych z wiedzą w dziedzinie przemysłowej, handlowej, naukowej lub organizacyjnej (*know-how*); – w przypadku spółki akcyjnej koszty organizacyjne poniesione przy założeniu lub późniejszym jej rozszerzeniu; – nabyta wartość firmy; – koszty rozwojowe zakończone wynikiem pozytywnym
Procesy, którym podlegają	
Amortyzacja bilansowa, trwała utrata wartości	Amortyzacja podatkowa, trwała utrata wartości (uwzględniana w momencie likwidacji lub sprzedaży)
2. Wycena wartości niematerialnych i prawnych	
Prawo bilansowe	Prawo podatkowe
Wycena wstępna	
Wartość początkowa (cena nabycia, koszt wytworzenia lub cena rynkowa)	Wartość początkową stanowi: – w razie odpłatnego nabycia – cena nabycia; – w razie nabycia w drodze spadku, darowizny lub w inny nieodpłatny sposób – wartość rynkowa; – w razie nabycia w postaci wkładu niepieniężnego (aportu) wniesionego do spółki z ograniczoną odpowiedzialnością lub spółki akcyjnej, a także udziału w spółdzielni – ustalona przez podatnika na dzień wniesienia wkładu lub udziału wartość poszczególnych wartości niematerialnych i prawnych, nie wyższa jednak od ich wartości rynkowej
Wycena bilansowa	
Wartość początkowa pomniejszona o odpisy amortyzacyjne lub umorzeniowe, a także o odpisy z tytułu trwałej utraty wartości	Wartość początkowa skorygowana o wartość odpisów amortyzacji podatkowej oraz odpisy z tytułu trwałej utraty wartości w momencie likwidacji lub sprzedaży

3. Amortyzacja wartości niematerialnych i prawnych		
Obszary różnic	Prawo bilansowe	Prawo podatkowe
Cel główny	Ustalenie rzeczywistego zużycia, wynikającego z intensywności eksploatacji wartości niematerialnych i prawnych oraz warunków ich użytkowania	Ustalenie wartości zużycia wartości niematerialnych i prawnych, zaliczonej jako koszt uzyskania przychodu zgodnie z uregulowaniami prawnymi
Rodzaj kosztu	Koszt księgowy wpływający na wynik finansowy	Koszt uzyskania przychodu, wpływający na ustalenie podstawy do opodatkowania

Moment rozpoczęcia i zakończenia	Odpisy amortyzacyjne można rozpocząć nie wcześniej niż po przyjęciu do używania. Odpisy amortyzacyjne można zakończyć nie później niż z chwilą zrównania wartości odpisów amortyzacyjnych z wartością początkową wartości niematerialnych i prawnych lub przeznaczenia do likwidacji, sprzedaży lub stwierdzenia niedoboru, z ewentualnym uwzględnieniem przewidywanej przy likwidacji ceny sprzedaży netto pozostałości wartości niematerialnych i prawnych	Odpisów amortyzacyjnych można dokonywać od pierwszego dnia miesiąca następującego po miesiącu, w którym wartość niematerialną i prawną wprowadzono do ewidencji. Odpisów amortyzacyjnych dokonuje się do końca tego miesiąca, w którym następuje zrównanie sumy odpisów amortyzacyjnych z jego wartością początkową lub w którym postawiono go w stan likwidacji, zbyto lub stwierdzono niedobór
Częstotliwość dokonywania odpisów	Odpisy powinny być dokonywane systematycznie, zapewniając planowe rozłożenie wartości składnika na przewidywany okres jego użytkowania	Odpisów amortyzacyjnych można dokonywać w równych ratach co miesiąc albo w równych ratach co kwartał albo jednorazowo na koniec roku podatkowego
Metody amortyzacji	Metoda liniowa (obowiązkowa w przypadku wartości firmy), metoda degresywna, metody specjalne dla wartości niematerialnych i prawnych o niskiej jednostkowej wartości (nie określono kwoty): – grupowa (dla wartości niematerialnych i prawnych o niskiej jednostkowej wartości początkowej, przez dokonywanie zbiorczych odpisów grup zbliżonych rodzajem i przeznaczeniem); – jednorazowy odpis wartości początkowej wartości niematerialnych i prawnych o niskiej jednostkowej wartości początkowej	Metoda liniowa, jednorazowy odpis amortyzacyjny wartości niematerialnych i prawnych o wartości jednostkowej do 3500 zł
Ustalenie stawek amortyzacyjnych	Przy ustalaniu okresu amortyzacji i rocznej stawki amortyzacyjnej uwzględnia się okres ekonomicznej użyteczności wartości niematerialnych i prawnych, na którego określenie wpływają:	Przy ustalaniu okresu amortyzacji należy uwzględnić postanowienia prawa podatkowego. Okres dokonywania odpisów amortyzacyjnych nie może być krótszy: – od licencji na programy

	– liczba zmian, na których pracuje; – tempo postępu techniczno-ekonomicznego; – wydajność mierzona liczbą godzin jego pracy lub liczbą wytworzonych produktów, lub innym właściwym miernikiem; – prawne lub inne ograniczenia czasu używania; – przewidywana przy likwidacji cena sprzedaży netto istotnej pozostałości składnika	komputerowe oraz od praw autorskich – 2 lata; – od licencji na wyświetlanie filmów oraz emisję programów radiowych i telewizyjnych – 2 lata; – od spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu lub domu jednorodzinnego – 40 lat (2,5%); – od pozostałych wartości niematerialnych i prawnych – 5 lat. Odpisy kosztów prac rozwojowych nie mogą przekraczać 5 lat. Odpisy wartości firmy powinny być dokonywane w okresie do 5 lat (w uzasadnionych przypadkach kierownik jednostki może ten okres wydłużyć do 20 lat)
Amortyzacja wartości firmy	Ustawa o rachunkowości nie uzależnia prawa do amortyzacji wartości firmy od sposobu nabycia jednostki lub jej zorganizowanej części	Przepisy ustaw podatkowych uzależniają prawo do amortyzacji wartości firmy od sposobu nabycia jednostki lub jej zorganizowanej części. Wartość firmy podlega amortyzacji, jeżeli została nabyta w drodze: kupna, przyjęcia do odpłatnego korzystania (a odpisów amortyzacyjnych dokonuje korzystający), wniesienia do spółki na podstawie przepisów o komercjalizacji i prywatyzacji (tylko w przypadku osób prawnych)
Zakres przedmiotowy (wyłączenia)	Amortyzacji podlegają wszystkie tytuły wartości niematerialnych i prawnych	Amortyzacji nie podlegają: – prawa wieczystego użytkowania gruntów; – wartość firmy niespełniająca warunków wynikających z prawa podatkowego; – wniesione do spółki w formie wkładu niepieniężnego informacje związane z wiedzą w dziedzinie przemysłowej, handlowej, naukowej lub organizacyjnej (*know-how*); – koncesje i prawa do emi-

		sji gazów; – prawa uzyskane nieodpłatnie; – prawa oddane innym do nieodpłatnego używania; – prawa niewykorzystywane na skutek zaprzestania rodzaju działalności, do której one służyły

Źródło: opracowanie własne na podstawie [3; 9; 10; 12; 13; 14].

Różne ujęcie wartości niematerialnych i prawnych według prawa bilansowego i podatkowego wynika z odmiennych celów tych uregulowań prawnych. Prawo bilansowe koncentruje się na ustaleniu majątku jednostki gospodarczej i wyniku finansowego w sposób wiarygodny, natomiast prawo podatkowe opiera swoje rozwiązania na prawidłowym ustaleniu podstawy do opodatkowania i zobowiązania z tytułu podatku dochodowego.

Jednak elastyczność ustawy o rachunkowości pozwala jednostkom gospodarczym przyjąć rozwiązania zawarte w ustawach podatkowych, np. w zakresie amortyzacji. Ujęcie wartości niematerialnych i prawnych według prawa podatkowego w wielu sytuacjach jest łatwiejsze do zastosowania, ponieważ przepisy podatkowe są bardziej szczegółowe.

3. Wartości niematerialne i prawne w ujęciu prawa bilansowego i MSR 38

Nowelizacja ustawy o rachunkowości[5] zobligowała banki oraz emitentów papierów wartościowych dopuszczonych do publicznego obrotu do sporządzania sprawozdań finansowych według Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej (MSSF)[6]. Zapis ten wpłynął na podział jednostek gospodarczych sporządzających sprawozdania finansowe na trzy grupy (zob. [2, s. 24]).

Pierwsza grupa to jednostki gospodarcze sporządzające sprawozdania finansowe obligatoryjnie zgodnie z MSSF. Przy sporządzaniu sprawozdań finansowych jednostki uwzględniają wszystkie opublikowane i zaakceptowane do stosowania w Unii Europejskiej standardy i wydane do nich interpretacje. Regulacje ustawy o ra-

[5] Zob. szerzej w Ustawie z dnia 27 sierpnia 2004 r. o zmianie ustawy o rachunkowości oraz ustawy o biegłych rewidentach i ich samorządzie, DzU nr 213, poz. 2155; obowiązuje od 1 stycznia 2005 r.

[6] Rada Międzynarodowych Standardów Rachunkowości wprowadziła nową nazwę dla opracowywanych standardów, ponieważ standardy dotyczą nie tyle rachunkowości, co raczej sprawozdawczości finansowej. Postanowiono nadać im nazwę Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF). Zmiana nazwy odnosi się do nowych standardów. Tak więc funkcjonują obecnie dwie nazwy: Międzynarodowe Standardy Rachunkowości (MSR) i MSSF.

chunkowości i przepisy wykonawcze do niej stosują tylko wtedy, gdy MSSF nie regulują pewnych kwestii[7].

Drugą grupę jednostek gospodarczych stanowią te, które fakultatywnie sporządzają sprawozdania finansowe według MSSF. Wówczas muszą one przestrzegać tych samych obowiązków, co jednostki gospodarcze sporządzające sprawozdania obligatoryjnie według MSSF.

Trzecia grupa jednostek gospodarczych sporządza sprawozdania finansowe według ustawy o rachunkowości i wydanych na jej podstawie przepisów wykonawczych. MSSF stosują w zakresie nieuregulowanym ustawą i przepisami wykonawczymi do niej (w tym Krajowymi Standardami Rachunkowości).

W każdej wyróżnionej grupie jednostek gospodarczych wiedza na temat poszczególnych MSSF jest bardzo potrzebna i stanowi wyzwanie dla kierownictwa i służb księgowych prowadzących rachunkowość finansową.

Zasady ujmowania i prezentacji wartości niematerialnych i prawnych zostały ujęte w MSR 38, który wydano w 1998 r. Rada Międzynarodowych Standardów Rachunkowości opracowała zaktualizowaną wersję standardu MSR 38, która obowiązuje od 1 kwietnia 2004 r.

W dalszej części artykułu porównano wartości niematerialne i prawne w ujęciu prawa bilansowego i MSR 38. Wskazane podobieństwa i różnice są szczególnie ważne dla jednostek gospodarczych, które w odniesieniu do problemów nieporuszanych przez ustawę stosują MSR 38.

W tab. 2 przedstawiono rozbieżności między prawem bilansowym a MSR 38 w zakresie wartości niematerialnych i prawnych. Tabela 3 prezentuje podobieństwa między prawem bilansowym a MSR 38 w zakresie wartości niematerialnych i prawnych. Natomiast w tab. 4 zestawiono podobieństwa w kwestii wartości niematerialnych i prawnych nieuregulowane w ustawie o rachunkowości.

Tabela 2. Wartości niematerialne i prawne według prawa bilansowego i MSR 38

1. Istota wartości niematerialnych i prawnych	
Wartości niematerialne i prawne wg prawa bilansowego	Wartości niematerialne i prawne wg MSR 38
Pojęcie: wartości niematerialne i prawne	Pojęcie: wartości niematerialne
Ustawa o rachunkowości wymienia tytuły zaliczane do wartości niematerialnych i prawnych. Wartości niematerialne i prawne to składniki, które: – są wykorzystywane w produkcji, dostarczaniu dóbr lub świadczeniu usług przez jednostkę; – pozostają pod kontrolą jednostki;	MSR 38 wskazuje warunki, jakie powinna spełniać kategoria wartości niematerialnych – możliwość zidentyfikowania danego składnika, sprawowanie nad nim kontroli, wpływ w przyszłości do jednostki korzyści ekonomicznych. Kryterium identyfikowalności jest spełnione, jeśli:

[7] Po przejściu na MSSF jednostki w dalszym ciągu objęte są przepisami ustawy m.in. w zakresie: zasad prowadzenia ksiąg rachunkowych (rozdz. 2), inwentaryzacji (rozdz. 3), badania i ogłaszania sprawozdań finansowych (rozdz. 7), ochrony danych (rozdz. 8), odpowiedzialności karnej (rozdz. 9).

– umożliwią jednostce w przyszłości osiągnięcie korzyści ekonomicznych	– składnik można wyodrębnić, tzn. wyłączyć lub wydzielić z jednostki gospodarczej i sprzedać, przekazać, licencjonować lub oddać do odpłatnego użytkowania osobom trzecim; – wynika z tytułów umownych lub innych tytułów prawnych, bez względu na to, czy są one zbywalne lub możliwe do wyodrębnienia z jednostki gospodarczej lub z innych tytułów lub zobowiązań. Kryterium kontroli jest spełnione m.in. wówczas gdy: – jest uprawdopodobniona do uzyskania korzyść ekonomiczna; – jednostka kontroluje korzyści ekonomiczne, wynikające z wiedzy o rynku i wiedzy technicznej, jeśli wiedza ta jest prawnie chroniona pod postacią praw autorskich, – jednostka gospodarcza, zatrudniając wykwalifikowanych pracowników, może zidentyfikować tę część ich kwalifikacji, wynikającą z przeprowadzonych szkoleń, która prowadzi do osiągnięcia przyszłych korzyści ekonomicznych. Zwykle jednak kontrola jednostki nad oczekiwanymi przyszłymi korzyściami ekonomicznymi wynikającymi z zatrudnienia wykwalifikowanych grup nie jest wystarczająca, aby uznać tę pozycję za składnik wartości niematerialnych. Chyba że oczekiwania te są prawnie chronione. Przyszłe korzyści ekonomiczne osiągane ze składnika wartości niematerialnych mogą obejmować przychody ze sprzedaży produktów lub usług, oszczędności kosztów lub inne korzyści wynikające z używania składnika aktywów
2. Wycena wartości niematerialnych i prawnych	
Wartości niematerialne i prawne wg prawa bilansowego	Wartości niematerialne i prawne wg MSR 38
Wartość początkową stanowi cena nabycia lub koszt wytworzenia	Wartości niematerialne wycenia się początkowo w cenie nabycia lub w koszcie wytworzenia
Wartość początkowa wartości niematerialnych i prawnych nie może ulec przeszacowaniu do wartości godziwej	Wyceniając wartości niematerialne, jednostka dokonuje wyboru pomiędzy: 1) wyceną wg ceny nabycia lub kosztu wytworzenia a 2) wyceną wg wartości godziwej Wartość początkowa wartości niematerialnych może być przeszacowana do wartości godziwej

Wycena bilansowa (zob. tab. 1, część 2)	Wycena bilansowa wartości niematerialnych odbywa się w: 1) cenie nabycia lub koszcie wytworzenia pomniejszonym o umorzenie i łączną kwotę odpisów aktualizujących z tytułu utraty wartości 2) wartości przeszacowanej odpowiadającej jego wartości godziwej na dzień przeszacowania, pomniejszonej o późniejsze umorzenie i łączną kwotę późniejszych odpisów aktualizujących z tytułu utraty wartości
Koszt wytworzenia zakończonej wynikiem pozytywnym pracy rozwojowej obejmuje: – koszty bezpośrednio dotyczące danej pracy rozwojowej; – uzasadnioną część kosztów pośrednich związanych z wykonaniem pracy rozwojowej	Koszt wytworzenia składnika wartości niematerialnych przez jednostkę we własnym zakresie obejmuje wszystkie nakłady, które mogą być bezpośrednio przyporządkowane czynnościom tworzenia, produkcji i przystosowania aktywów do użytkowania
Wartość końcowa wartości niematerialnej i prawnej stanowi cena sprzedaży netto	Wartość końcowa wartości niematerialnej o określonym okresie użytkowania wynosi zero, chyba że: – strona trzecia zobowiązała się do zakupu tego składnika w momencie zakończenia jego okresu użytkowania lub – istnieje aktywny rynek na dany składnik
3. Amortyzacja wartości niematerialnych i prawnych	
Wartości niematerialne i prawne wg prawa bilansowego	Wartości niematerialne i prawne wg MSR 38
Okres dokonywania odpisów amortyzacyjnych wartości niematerialnych i prawnych powinien wynikać z przewidywanego czasu gospodarczego wykorzystywania tych składników, z tym że odpisy kosztów prac rozwojowych nie mogą przekroczyć pięciu lat Odpisy amortyzacyjne wartości firmy powinny być dokonywane w okresie do pięciu lat, jednak w uzasadnionych przypadkach kierownik jednostki może ten okres wydłużyć do dwudziestu lat	Jednostka określa, czy okres użytkowania składnika wartości niematerialnych jest określony, czy nieokreślony, a w przypadku, gdy jest to okres określony, ustala jego długość. Określając długość okresu użytkowania wartości niematerialnych, należy wziąć pod uwagę wiele czynników, np. utratę przydatności z przyczyn natury technicznej, przewidywane działania konkurentów. Okres użytkowania wartości niematerialnych, który wynika z tytułów umownych lub innych tytułów prawnych, nie może przekraczać okresu tych tytułów, lecz może być krótszy, zależnie od okresu, w którym jednostka spodziewa się korzystać z tego składnika. Standard nie określa maksymalnego przypuszczalnego okresu użytkowania składników wartości niematerialnych, nawet jeśli posiadają one określone okresy użytkowania
Amortyzacji podlegają wartości niematerialne i prawne użytkowane przez jednostkę gospodarczą	Amortyzacji podlegają wartości niematerialne o określonym okresie użytkowania. Nie dokonuje się odpisów od wartości niematerialnych o nieokreślonym okresie użytkowania

Odpisy amortyzacyjne powinny być dokonywane równomiernie przez cały okres ich użytkowania	Proces amortyzacji powinie być rozłożony równomiernie w ciągu okresu użytkowania wartości niematerialnych. Amortyzację rozpoczyna się w momencie, gdy składnik jest gotowy do użycia, tzn. kiedy znajduje się on w miejscu i stanie umożliwiającym użytkowanie go w sposób zamierzony przez kierownictwo. Amortyzację kończy się w dniu, w którym składnik został sklasyfikowany jako przeznaczony do sprzedaży lub w dniu, w którym ten składnik przestaje być ujmowany
Ustawa o rachunkowości przyjmuje te same założenia co do wyboru metody, jednak nie precyzuje ich tak szczegółowo	Metoda amortyzacji powinna odzwierciedlać sposób konsumowania korzyści ekonomicznych osiąganych ze składnika wartości niematerialnych przez jednostkę. Do systematycznego rozłożenia wartości podlegającej amortyzacji w ciągu okresu użytkowania można zastosować wiele metod amortyzacji: metodę liniową, metodę degresywną oraz metodę opartą na jednostkach produkcji. Przy braku możliwości wiarygodnego określenia sposobu konsumowania tych korzyści stosuje się metodę liniową. Odpisy amortyzacyjne ujmuje się w ciężar rachunku zysków i strat, chyba że inny standard dopuszcza lub nakłada obowiązek zaliczenia ich do wartości bilansowej innego składnika aktywów
Okres i stawka amortyzacji przez cały czas użytkowania wartości niematerialnych i prawnych mogą ulec zmianie	Okres, stawkę i metodę amortyzacji wartości niematerialnych można weryfikować co najmniej na koniec każdego roku obrotowego
4. Prezentacja wartości niematerialnych i prawnych	
Wartości niematerialne i prawne wg prawa bilansowego	Wartości niematerialne i prawne wg MSR 38
Ujmowanie wartości niematerialnych i prawnych następuje do chwili sprzedaży, likwidacji lub kradzieży, czyli użytkowania	Ujmowanie wartości niematerialnych zaprzestaje się: w momencie zbycia lub wówczas, gdy nie przewiduje się osiągnięcia przyszłych korzyści ekonomicznych z jego użytkowania i następuje zbycie
Ujawnione informacje obejmują: – podział wg pozycji bilansowych; – okres użytkowania; – stosowane stawki amortyzacyjne i metody; – wartość brutto oraz kwotę dotychczasowego umorzenia; – wszelkiego rodzaju zwiększenia i zmniejszenia wartości niematerialnych i prawnych; – odpisy aktualizujące z tytułu utraty wartości	Ujawnione informacje obejmują: – podział na grupy wg rozróżnienia na wartości wytworzone we własnym zakresie i pozostałe; – okres użytkowania (określony, nieokreślony); – stosowane stawki amortyzacyjne i metody; – wartość bilansową brutto i kwotę dotychczasowego umorzenia; – pozycję rachunku zysków i strat, w której zawarto amortyzację wartości niematerialnych;

	– uzgodnienia wartości bilansowej, z uwzględnieniem wartości na początek i koniec okresu (czyli zwiększeń i zmniejszeń danego składnika, odpisów aktualizujących z tytułu utraty wartości, ich odwrócenia, amortyzacji za dany okres itp.)
Wartości niematerialne i prawne ujmuje się w bilansie jako: – koszty zakończonych prac rozwojowych; – wartość firmy; – inne wartości niematerialne i prawne; – zaliczki na wartości niematerialne i prawne	Standard wymienia przykładowe grupy wartości niematerialnych, nie podając pełnego ich katalogu. Grupę wartości niematerialnych stanowi zbiór aktywów o podobnym charakterze i sposobie użytkowania w działalności jednostki. Do przykładów odrębnych grup można zaliczyć: – znaki towarowe (produktów); – tytuły czasopism i tytuły wydawnicze; – oprogramowanie komputerowe; – licencje i franchising; – prawa autorskie, patenty i inne przemysłowe prawa własności, prawa operatorskie i związane ze świadczeniem usług; – receptury, formuły, modele, projekty i prototypy; – wartości niematerialne w toku wytwarzania

Źródło: opracowanie własne na podstawie [4; 5; 8, s. 459-475; 12].

Tabela 3. Podobieństwa między prawem bilansowym a MSR 38 w zakresie wartości niematerialnych i prawnych

Zakres	Charakterystyka
Istota wartości niematerialnych	Wartości niematerialne to niepieniężny składnik aktywów, nieposiadający postaci fizycznej, spełniający następujące warunki: pozostaje pod kontrolą jednostki, jest wykorzystywany w toku prowadzonej działalności, w przyszłości jednostka osiągnie korzyści ekonomiczne
Definicja kosztów prac rozwojowych	Koszty prac rozwojowych są uznane za aktywa, jeśli: – są wiarygodnie ustalone; – techniczna przydatność rezultatów pracy rozwojowej została stwierdzona i odpowiednio udokumentowana i na tej podstawie jednostka podjęła decyzję o wytworzeniu produktów lub stosowaniu technologii; – koszty prac rozwojowych zostaną pokryte, zgodnie z przewidywaniami, przychodami ze sprzedaży tych produktów lub zastosowania technologii
Wartość początkowa	Wartość początkową stanowi cena nabycia lub koszt wytworzenia (dotyczy prac rozwojowych)
Wycena bilansowa	Na moment bilansowy wycena wartości niematerialnych i prawnych może się odbywać wg ceny nabycia pomniejszonej o kwotę dotychczasowego umorzenia i łączną kwotę odpisów aktualizujących z tytułu utraty wartości

Metoda amortyzacji	Należy dokonywać równomiernych odpisów amortyzacyjnych, najlepiej metodą liniową
Okres i stawka amortyzacji	Przez cały okres użytkowania okres i stawka mogą ulec zmianie
Ulepszenie wartości niematerialnych	Zarówno ustawa, jak i standard nie wspominają o ulepszeniu. Może to oznaczać, że ulepszenie wartości niematerialnych i prawnych skutkuje powstaniem ich nowych tytułów

Źródło: opracowanie własne na podstawie [4; 5; 8, s. 459-475; 12].

Tabela. 4. Problemy nieuregulowane w ustawie o rachunkowości (prawie bilansowym)

Według MSR 38 nie ujmuje się jako składnika wartości niematerialnych znaków firmy, tytułów czasopism, tytułów wydawniczych, wykazów odbiorców i pozycji o podobnej istocie wytworzonych przez jednostkę we własnym zakresie
MSR 38 nie zezwala na ujmowanie jako składnika aktywów wartości firmy wytworzonej przez jednostkę we własnym zakresie, ponieważ nie stanowi ona zasobu możliwego do zidentyfikowania i kontrolowanego przez jednostkę. Nakłady te standard traktuje jako koszty okresu
Według MSR 38, aby ocenić, czy składnik wartości niematerialnych wytworzony przez jednostkę spełnia kryteria dotyczące ujmowania, jednostka dzieli proces powstawania aktywów na: etap prac badawczych i etap prac rozwojowych. Nakłady poniesione na prace badawcze (przez jednostkę we własnym zakresie) są ujmowane w kosztach w momencie ich poniesienia. Składniki wartości niematerialnych powstałe w wyniku prac rozwojowych ujmuje się wtedy, gdy jednostka jest w stanie udowodnić m.in.: możliwość, z technicznego punktu widzenia, ukończenia składnika wartości niematerialnych tak, aby nadawał się do użytkowania lub sprzedaży; sposób, w jaki składnik wartości niematerialnych będzie wytwarzał prawdopodobne przyszłe korzyści ekonomiczne. Jednostka powinna udowodnić istnienie rynku na produkty powstające dzięki danemu składnikowi niematerialnemu lub wykazać użyteczność składnika, jeśli ma być użytkowany przez jednostkę
MSR 38 precyzuje katalog prac rozwojowych
Do nakładów niestanowiących wartości niematerialnych zalicza się: – nakłady na wprowadzenie nowego produktu lub usługi (uwzględniając nakłady na reklamę i działania promocyjne); – nakłady na prowadzenie działalności gospodarczej w nowej lokalizacji lub w transakcjach z nową klasą odbiorców (uwzględniając nakłady na szkolenia pracowników); – koszty administracji i inne koszty ogólnozakładowe
MSR 38 podaje szczegółowe zasady wyceny wartości niematerialnych. Wyróżnia następujące etapy: wycena początkowa, wycena w trakcie używania i wycena bilansowa
MSR 38 wymaga, aby jednostka podała szczegółowe informacje na temat wartości niematerialnych, które utraciły wartość
MSR 38 skłania jednostki, aby ujawniały informacje na temat wartości niematerialnych, które charakteryzują się nieokreślonym okresem użytkowania (szczególnie wskazanie przesłanek, dla których okres użytkowania został oszacowany jako nieokreślony)
MSR 38 nakazuje ujawniać informacje dotyczące wartości niematerialnych wycenionych wg wartości przeszacowanej
MSR 38 określa, aby jednostka ujawniała sumę nakładów ponoszonych na prace badawcze i rozwojowe, ujęte w ciągu roku jako koszt w rachunku zysków i strat

Źródło: opracowanie własne na podstawie [4; 5; 8, s. 459-475; 12].

Konkludując, należy stwierdzić, że warunki ujęcia i wycena początkowa wartości niematerialnych i prawnych są zbieżne w obu regulacjach. Wycena w późniejszym okresie (zob. MSR 38) wskazuje na wycenę według wartości przeszacowanej (godziwej), na co nie pozwala ustawa o rachunkowości. Amortyzacja wartości niematerialnych i prawnych (według MSR 38) powinna trwać przez okres ekonomicznej użyteczności, według ustawy zaś nie dłużej niż 5 lat. Standard zezwala na weryfikację metody amortyzacji, natomiast ustawa nie zezwala na zmianę raz przyjętej metody. Ponadto należy zwrócić uwagę na zdefiniowanie przez MSR 38 okresu użytkowania wartości niematerialnych i prawnych (zob. określony lub nieokreślony, ale nienieskończony).

4. Podsumowanie

Wartości niematerialne i prawne wciąż stanowią nie do końca poznaną grupę majątku jednostki gospodarczej. Przyczyna tego stanu rzeczy tkwi w tym, że nie wszystkie składniki wartości niematerialnych i prawnych są prezentowane i wycenione przez system rachunkowości (np. relacje między pracownikami, wiedza i umiejętności pracowników, kultura organizacji, lojalność klientów, zdrowie dyrektora).

Opisane w artykule składniki wartości niematerialnych i prawnych są wyceniane i prezentowane, a więc są przedmiotem zainteresowania prawa bilansowego i podatkowego oraz Międzynarodowych Standardów Rachunkowości. Poznanie tych regulacji umożliwia wnikliwą analizę wartości niematerialnych i prawnych w odpowiednich przekrojach informacyjnych pod kątem różnych ujęć, a to przyczynia się do podejmowania trafnych decyzji finansowo-ekonomicznych w jednostce gospodarczej w warunkach gospodarki rynkowej.

Rozwiązania zawarte w ustawie o rachunkowości różnią się od postanowień ustaw podatkowych, i nic nie wskazuje na to, aby w przyszłości sytuacja ta uległa zmianie. Różnice te dotyczą przede wszystkim zakresu przedmiotowego i amortyzacji (metod, stawek).

Jeśli chodzi o ustawę o rachunkowości i Międzynarodowe Standardy Rachunkowości, to przepisy prawa bilansowego w wielu kwestiach są zbieżne z postanowieniami międzynarodowych standardów, o czym świadczą m.in. podobieństwa dotyczące wartości niematerialnych i prawnych (istota, wartość początkowa, wycena bilansowa, metoda amortyzacji, okres i stawka amortyzacji, ulepszenie). Zbieżność ta jest konsekwencją standaryzacji polskich zasad rachunkowości z Międzynarodowymi Standardami Rachunkowości.

Porównanie prawa bilansowego i Międzynarodowych Standardów Rachunkowości jest szczególnie cenne dla jednostek gospodarczych, które mają obowiązek sporządzać sprawozdania finansowe według międzynarodowych standardów.

Literatura

[1] Dobija D., *Pomiar i sprawozdawczość kapitału intelektualnego przedsiębiorstwa*, Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Zarządzania im. L. Koźmińskiego, Warszawa 2003.

[2] Gierusz J., Gościniak K., Zackiewicz B., *MSSF 1. Zastosowanie Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej po raz pierwszy*, Difin, Warszawa 2007.

[3] Jaruga A., Turzyński M., *Środki trwałe oraz wartości niematerialne i prawne w prawie bilansowym i podatkowym*, Difin, Warszawa 2004.

[4] Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF), tom I, MSR 38, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 2007, s. 1157-1201.

[5] Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF), tom II MSR 38, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 2007, s. 1208-1257.

[6] *Rachunkowość finansowa i podatkowa*, red. T. Cebrowska, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2005.

[7] *Rachunkowość wczoraj, dziś, jutro*, red. T. Cebrowska, A. Kowalik, R. Stępień, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 2007.

[8] *Ustawa o rachunkowości a Międzynarodowe Standardy Rachunkowości. Analiza porównawcza*, red. J. Gierusz, ODiDK Sp. z o.o., Gdańsk 2002.

[9] Ustawa z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych, DzU nr 54, poz. 654 z późn. zm.

[10] Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych, DzU nr 14, poz. 176 z późn. zm.

[11] Ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 r. o zmianie ustawy o rachunkowości oraz ustawy o biegłych rewidentach i ich samorządzie, DzU nr 213, poz. 2155.

[12] Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, DzU nr 121, poz. 591 z późn. zm.

[13] Wieczorek I., *Rachunkowość majątku trwałego*, C.H. Beck, Warszawa 2002.

[14] *Zamknięcie roku 2006, Rachunkowość*, Wydanie specjalne, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 2007.

INTANGIBLE ASSETS IN VIEW OF BALANCE AND TAX LAW AND INTERNATIONAL ACCOUNTING STANDARDS

Summary

The objective of the article is to analyze intangible assets in the aspect of balance and tax law and International Accounting Standards. Comparative analysis of intangible assets, according to the regulations mentioned above, refers mainly to the core concept, current and balance valuation, as well as depreciation.

For these business units which prepare financial statements according to the Accountancy Act there is presented an analysis of similarities and differences between balance law and tax law, while in the case of business entities, obliged to prepare financial statements according to accounting standards, the presentation of similarities and differences refers to the comparison of balance law regulations and International Accounting Standards, the presentation of similarities and differences refers to the comparison of balance law regulation and International Accounting Standards.

It is especially difficult to deal with different discrepancies among particular legal regulations, since they force individuals, responsible for running the accountancy, to analyze in detail and recognize the particular property component in two different aspects.